

debatt@klassekampen.no

KRONIKK
& DEBATT

«Strukturering av fiskeflåten betyr i realiteten en konsentrasjon av rettighetene til å hauste av fiskeressurser som Stortinget har slått fast at tilhører folket i fellesskap. Nå kjøpes de opp og konsentreres på stadig færre hender og steder, med den følgen at arbeidsplasser forsvinner, og folketallet reduseres i rekordtempo på kysten.

Svein Johansen. Med andre ord, side 12-13. ►

Har vi en særegen moralsk holdning her oppe i nord?

Nordisk ethos

Ingvild Almås

KRON
OG MYNT

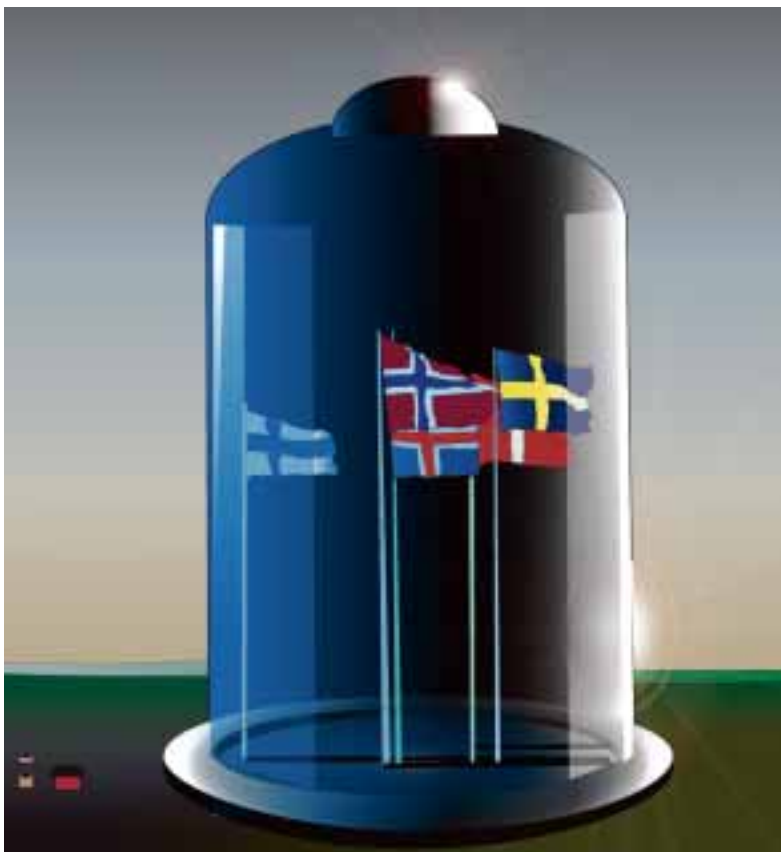
For et halvt år siden var jeg gjest på en forelesning ved Yale University. På et kombinert kurs i økonomi og filosofi gikk professor John Roemer gjennom ulike former for *ethos*, eller innstillinger og skikker i et samfunn. I noen samfunn, hevdet han, var der bygget opp en tradisjon med egen vinning i sentrum, mens det i andre samfunn så ut til å være større bevissthet om fellesskap.

Tema for forelesningen var filosofen John Rawls' rettferdighetsprinsipp. Hans hovedpoeng var at et fordelingsprinsipp må velges for sin egen del for å bli rettferdig. En må kunne stemme for et slikt prinsipp uten å kjenne sin egen plassering i inntektsfordelingen («bak et slør av uvitenhet», som Rawls skrev). Med et interesseløst utgangspunkt ville de fleste foreslå en lik fordeling, der alle har den samme inntekten.

«Hvordan har man klart å bygge samfunn som de skandinaviske landene, som bygger på så stor grad av likhet?», hørte jeg professor Roemer spørre. Svaret hans var: «De må ha en annen samfunnsethos enn det USA har.» Dette ga meg en blandet følelse: På den ene siden stolthet; på den andre siden er urolig trang til å påpeke at alt ikke er så rosenrødt i Norge heller. Vi har helsekøer, og vi har et voksende populistisk parti som krever lavere skatter og mindre omfordeling.

Likevel tror jeg at Roemer har et poeng. Det finnes ulike måter å bygge samfunn på, og det er likeledes stor variasjon i hva som motiverer folk. For eksempel kan vi ha moralske motiver for å gjøre noe annet enn vår økonomiske egeninteresse skulle tilsi; de fleste blir motivert av både moral og privatøkonomi. Hva som teller mest i ulike situasjoner er individuelt forskjellig – men også avhengig av hva slags samfunn man lever i.

Fleire forskningsstudier har vist at innføring av økonomiske insentiver kan fortrenge eksisterende moralske insentiver. Et eksempel er hentet fra en barnehage, der noen foreldre til stadighet hentet barna sine for sent. Barnehagen besluttet derfor å innføre en avgift – med det resultatet at flere foreldre kom for sent. Når de nå kunne betale for senere henting, ble dette en rent økonomisk avveining. Tidligere hadde spørsmålet om hentetid vært en moralsk avveining,

ILLUSTRASJON: KNUT LØVÅS KNUGUNN@ONLINE.NO

der det helt klart var galt å hente barna for sent.

Et annet eksempel er blodgivning. Flere land har hatt problemer med å få nok donorer, og har innført en ordning der hver enkelt blodgiver får utbetalt en mindre pengesum. To problemer har oppstått med dette systemet. For det

«De fleste blir motivert av både moral og privatøkonomi»

første har deltagelsen sunket. For dem som tidligere stilte opp gratis av moralske grunner, blir dette nå en økonomisk avveining – og de kan tjene mer penger på andre ting. For det andre har det oppstått et såkalt *seleksjonsproblem*. Det ser ut til at det man kan kalle «pengeblodgivere» er en kvalitativt annen gruppe enn «moralske blodgivere». Noen steder viste det seg at den nye gruppen blodgivere hadde flere og andre typer sykdommer enn den gruppen som tidligere hadde gitt blod.

John Roemer spurte meg etter forelesningen om jeg trodde der fantes en slik nordisk *ethos* som var annerledes enn den amerikanske. Svaret mitt var ja – selv om jeg måtte innrømme at jeg til

tider synes det er vanskelig å få øye på fellesskapstankegangen, også her til lands. Men vi vet fra økonomiske eksperimenter at moralske avveininger veier tungt i den norske befolkningen.

Jeg fortalte John Roemer om min opplevelse da jeg første gang skulle betale skatt. Jeg hadde akkurat kommet over fribeløpet og skulle bli trukket 300 kroner fra lønningen min. Jeg kom hjem til mine foreldre og beklaget meg, hvorpå min far svarte at dette burde jeg være glad for. Endelig fikk jeg muligheten til å bidra

til det fellesskapet som jeg hele livet hadde mottatt tjenester fra. Fram til da hadde jeg kun mottatt skole- og helsetjenester, lese- og bibliotek og subsidiert barneidrett.

«Det må da føles godt å bidra!» Kanskje dette er – eller i det minste har vært – noe av det vi kan kalle for en genuint nordisk *ethos*?

Ingvild Almås, postdoktor ved Institutt for Samfunnsøkonomi, Norges Handelshøyskole, forsker ved ESOP, Universitetet i Oslo

Ingvild.Almas@nhh.no

Økonomene Erik S. Reinert, Marianne Marthinsen, Ingvild Almås og Ali Esbati skriver onsdager i Klassekampen. Radikalt økonominettverk finner du på www.okonominettverket.no.

PÅ TEPPE

Sjokk over sjokk

I vår populære serie «Hva skulle vi gjort uten evalueringsmøter?», har vi i dag kommet fram til «Full City»-forliset ved Lange-sund i sommer.

Det første evalueringsmøtet fant sted mandag, og avdekket ifølge NTB at utlegging av lenser ulykkesnatta ble hindret av vind og dårlig vær.

Dette setter jo saken i et helt nytt lys.

Ikke enkelt

Høyres Per-Kristian Foss ble påspandert **hotellopphold**,

konsertbilletter og middag på Risør kammermusikkfestival av DnB Nor, for nærmere 4000 kroner.

Han svarer slik når VG spør hvorfor han ikke kunne betale billettene selv:

– Det er ikke uten videre enkelt å kjøpe billetter.

Da er det lettere å være finansminister.

Fikk billett.

Harde bud

Det er uro i bibelbeltet etter KrFs valgnederlag.

Knut Arild Hareide er

blant dem som får gjennomgå, etter sin kritikk av partiets debatt om ekteskapsloven.

– Han er ikke lenger vår kronprins,

uttaler KrFs gruppeleder i Time kommune, Margit Hunemo, til Vårt Land.

Når selv ikke kronprins er omfattet av stillingsvernet, er tida moden for en skjerping av arbeidsmiljøloven.

Ingen kommentar

VGs sak fra Massiv, der Ari Behn sier at han er «umulig å leve sammen med» og «patologisk trassig», avsluttes med at VG «ikke har lykket» med å få en kommentar fra Behn.

Men har han ikke egentlig sagt nok?

Sagt opp.